

De rol van het Nederlands in de wetenschappelijke communicatie

Inleidende opmerking van de redactie

De overwegingen van de Nederlandse Minister van Onderwijs en Wetenschappen, dr. ir. J.M.M. Ritzen, om in toenemende mate de voorkeur te geven aan het Engels als voertaal in het academisch onderwijs aan de Nederlandse universiteiten waren aanleiding tot de glosse "Nederengels?" in nr. 1/90 van dit tijdschrift (p. 67v.). Nadat de minister tijdens een bezoek aan het Zentrum für Niederlande-Studien van de universiteit Münster een exemplaar hiervan overhandigd werd, heeft hij op de geuite kritiek met een persoonlijke brief aan de redactie gereageerd. Daarin verwijst minister Ritzen o.a. naar zijn antwoord op de felle reacties in Nederland en België, die hij in een toespraak verwoordde tijdens het colloquium over samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op het vlak van het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek op 21 mei 1990 in Gent.

Omdat we de aangesproken thematiek niet in de laatste plaats ook voor de neerlandistiek extra muros van groot belang achten, publiceren we navolgend de belangrijkste passages die verband houden met de rol van het Nederlands als taal van wetenschap en hoger onderwijs. *H.E.*

Ik heb enige tijd geleden de mening uitgesproken dat het gebruik van het Engels in de universiteiten als communicatiemiddel meer aandacht verdient. Dit heeft in Nederland en Vlaanderen een discussie losgemaakt. Ik grijp deze gelegenheid aan om mijn woorden toe te lichten. Een spanningsveld in de wetenschappelijke communicatie bestaat al enkele eeuwen. Simon Stevin worstelde er al mee. Zoals bekend hebben we het aan deze uitvinder van de tiendelige breuk te danken – of te wijten – dat we "meetkunde", "scheikunde" en "aardrijkskunde" kunnen zeggen, en niet aangewezen zijn op "geometrie", "chemie" en "geografie". Dat wij op school in het Nederlands over wiskunde kunnen praten, over raaklijnen en loodlijnen, komt door Stevin.

Simon Stevin was een voorstander van het gebruik van het Nederlands in wetenschap en techniek. Hij schreef in de toenmalige internationale taal van de wetenschap, het Latijn, en in het Frans. In het merendeel van zijn

werk gebruikte hij echter Nederlands. Hij schijnt daar twee redenen voor te hebben gehad.

In de eerste plaats beschouwde hij het Nederlands als een superieure taal voor het formuleren van abstracte gedachten. Het Latijn en het Frans vond hij goed voor het vertellen van verhalen, maar ongeschikt voor het beoefenen van exacte wetenschap. Hij schrijft in de *Beghinselen des Waterwichts* dat zijn taal voor hem een onmisbaar hulpmiddel bij het onderzoek is geweest, en dat hij daarmee verder is gekomen dan die arme Archimedes die zich met het Grieks moest behelpen.

Nu was Stevin vooral wis- en natuurkundige en minder een taalkundige. Uiteraard is geen enkele taal intrinsiek beter dan een andere. Daarom is de analyse van Stevin betwistbaar. Maar toch valt er een achtergrond te geven voor zijn waarneming. Het voordeel dat Stevin dacht te ontleen aan het Nederlands kan misschien worden toegeschreven aan het feit dat hij zijn onderzoek deed in zijn *eigen* taal. We weten nog niet veel van de relatie tussen taal en denken, maar veel mensen zeggen dat zij de eigen taal als hulpmiddel voor creativiteit hanteren. En als we in onderwijs en wetenschap creativiteit belangrijk vinden, zou het belangrijk kunnen zijn ook het Nederlands als voertuig voor ons technisch en wetenschappelijk denken te blijven hanteren.

Maar Stevin had ook nog andere overwegingen om zijn werk in het Nederlands te verrichten. Voor hem was de wetenschap een openbare zaak, van belang voor iedereen. Hij wilde niets weten van de wetenschap als geheimtaal, gereserveerd voor ingewijden en gesloten voor leken. Hij verzette zich tegen kunstmatige drempels: de hele bevolking moest naar vermogen bij de wetenschap kunnen worden betrokken. Dan zou ze niet alleen het snelst kunnen profiteren van ontdekkingen, maar ook zelf het meest ontdekken. Stevin heeft dan ook een onschatbare bijdrage geleverd aan het ontstaan van een maatschappelijk draagvlak voor wetenschap en techniek, dat in de lage landen altijd breed is geweest.

Deze *democratische* overwegingen van Stevin kunnen wij juist nu onderschrijven. Gezien de steeds grotere rol die de wetenschap en haar produkten in onze samenleving hebben is het essentieel dat alle leden van de samenleving met die wetenschap bekend zijn. Daarbij komt dat, wanneer kennisverschillen samenvallen met taalverschillen, en indien kennisverschillen machtsverschillen zijn, de kans bestaat dat taalverschillen op den duur sociale scheidslijnen gaan accentueren. Ze kunnen breuklijnen veroorzaken en barrières gaan vormen voor de sociale doorstroming. De nieuwe geschiedenis van Vlaanderen wordt hierbij vaak als voorbeeld gebruikt. Toen het Frans in Vlaanderen de taal van macht,

wetenschap en cultuur was, stond Vlaanderen op een economische en sociale achterstand. Ik weet niet of zo iets ooit onderzocht is, maar het zou niet uitgesloten moeten worden dat er een verband is tussen de huidige grote relatieve welvaart van Vlaanderen en de invoering van het Nederlands in het Vlaamse hoger onderwijs, die begon in de jaren dertig.

Sinds Stevin is de wetenschap deel van onze cultuur en dat moet zo blijven. Juist in een geïntegreerd Europa is het in het belang van Nederland en Vlaanderen dat het brede spectrum van wetenschap en techniek in ons taalgebied voor de breedst mogelijke lagen van de bevolking toegankelijk blijft.

Dat is echter maar de helft van het verhaal van Stevin. Hij had ook oog voor de andere dimensie van de wetenschapsbeoefening. Hij stelt dat de wetenschap van universeel belang is, en dat onderzoekers in Europa en niet alleen daar, maar over de hele wereld, voor het boeken van vooruitgang op elkaar zijn aangewezen. In zijn *Eertclootschrift* houdt hij een vurig pleidooi voor internationale wetenschappelijke samenwerking en illustreert het belang daarvan met de uitwisseling van astronomische gegevens door verschillende Europese geleerden.

Zelf droeg hij bij aan de internationale communicatie door de ontwikkeling van niet-talige, en daarmee internationale, notatiesystemen, die later in de natuurwetenschappen een grote vlucht hebben genomen. In zijn correspondentie vermeldde hij na elk Nederlands wetenschappelijk begrip ook het Latijnse equivalent. Zo gebruikte ook hij de *Lingua Franca* waarmee de vaganten zich op hun tochten langs Europese universiteiten verstaanbaar maakten. Ik ben er overigens van overtuigd dat onze onderzoekers en studenten die meedoen in internationale uitwisselingsprogramma's zo'n *Lingua Franca* nodig hebben.

Achteraf gezien is Stevin's eigen internationale optreden toch niet geheel uit de verf gekomen. Anderen, zoals Newton en Pascal, hebben verscheidene van zijn ontdekkingen overgedaan en zijn er beroemd mee geworden. Of berucht: de valproeven waar Galilei in Pisa voor ontslagen werd, waren door Stevin al jaren eerder in Delft uitgevoerd.

Dit illustreert het spanningsveld tussen de regionale en de internationale dimensie van de wetenschappelijke communicatie. Zolang in veel wetenschappen de belangrijkste voertaal niet de onze is, zal die spanning *blijven* bestaan, en zullen wij net als Stevin naar een optimum blijven zoeken.

De boodschap is niet nieuw. Sinds mensengeheugens communiceren kunsthistorici in het Italiaans, en iedereen, die dat vak op niveau beoefent, Nederlander, Vlaming of Amerikaan, zal die taal moeten kunnen lezen, schrijven en spreken. Ook zullen wij ermee moeten leven dat in bijna alle

natuurwetenschappen het Engels momenteel de meest gebruikte voertaal is, op afstand gevolgd door het Russisch. In veel sociale wetenschappen zijn naast het Engels ook het Frans en het Duits van belang. Het is onvermijdelijk dat iedereen die zich met wetenschap bezighoudt niet alleen in het Nederlands, maar ook in tenminste het Engels aan de wetenschappelijke discussie moet kunnen deelnemen. Het voortgezet en het hoger onderwijs moeten de toekomstige beoefenaars van deze vakken daarop voorbereiden. Het spanningsveld tussen het belang zowel de eigen taal als een wetenschappelijke *Lingua Franca* in onze onderzoekswereld te bezigen brengt met zich mee dat de Vlaamse en Nederlandse onderwijsstelsels een extra kwaliteit moeten bezitten. Zij moeten zich extra inspanningen getroosten ten opzichte van de grotere landen, die altijd een taal minder te leren hebben.